

SZABAD BOGLÁRKA

Bolgár sör, magyar muzsikaszó és emigránsok:

Kossuth Lajos Bulgáriában

A SZÓFIAI MAGYAR INTÉZET HATALMAS KÖNYVTÁRÁBAN MEGLEPŐEN SOK, KOSSUTH LAJOS ÉLETÉRŐL SZÓLÓ VAGY ÁLTALA ÍRT KÖNYVET, ÍRÁST TALÁLTAM. A MENNYISÉG SEJTET VALAMIT ABBÓL A KOSSUTH-KULTUSZBÓL, AMELY NEMCSAK A MAGYAROKÉ, DE – TALÁN NEM TÚLZÁS EZT ÁLLÍTANI – A BOLGÁROKÉ IS.

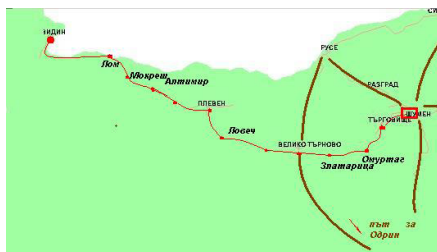
Kossuth Lajos szerepe az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kapcsán jól ismert tény, alapvető eleme minden magyar állampolgár műveltségének. 1849 nyara a csatavesztés, a bukás időszaka volt a magyar csapatok számára. Augusztus 9-én a temesvári csatát elvesztette Bem magyar zászló alá gyűlt serege, míg Dembinszky és Mészáros tábornok vezetése alatt a Szeged környéki ütközetek fulladtak kudarcba. Ezenkívül a közhangulatot csak negatívan fokozta, hogy július 31-én, a segesvári csatában eltűnt Petőfi Sándor. Pásztor Imre így fogalmaz **A Kossuth-emigráció Bulgáriában** című tanulmányában: „Az osztrák császár és tábornokai kegyetlen bosszúra készültek, s Kossuth és a forradalom számos más vezető személyisége számára csak egyetlen lehetőség maradt életük megmentésére: Magyarország elhagyása Törökország irányában.”

Tény, hogy Kossuth Lajos a legyőzött csapatok egy részével átkelt a Dunán, az akkoriban hasonló helyzetben (elnyomás, rabság) lévő Bulgáriába. A Kossuthal és Dembinszkyvel emigráló magyar, lengyel és kisszámú olasz tömeg konkrét nagyságát nem tudjuk pontosan. Petar Szlavinszki szerint a Bulgáriában menedékre talált emigránsok száma 6000 körül lehetett, melyből 4000 magyar nemzetiségű, 2000 pedig lengyel volt. Áldor Imre 3250-4000 főnyi magyart, 800 lengyelt és 300 olaszt tart számon az adott kérdésben. Pásztor Imre említi, hogy Kossuth Lajos vidini leveleiben a tábornokokon, tisztéken és civileken kívül mintegy 3400 magyar katonáról szól. Bármennyien is voltak, az bizonyos, hogy első bulgáriai állomásuk Vidin volt. Bodony – ahogy magyarul nevezték – igen nagy jelentőségű város, a bolgár szellemi és a gazdasági élet egyik központja volt. A város Bulgária

északnyugati részén, a Duna déli partján, Erdély szomszédságában található.

Nem tudjuk pontosan, mennyi ideig maradtak Vidinben, de nem túl sokáig, hiszen Kossuth és társai alig léptek át bolgár földre, Ausztria és Oroszország máris elkezdte szorgalmazni kiadatásukat (természetesen eredménytelenül).

Kossuth Lajos vidini levelei az egyik legjobb forrásai a politikus és forradalmár bulgáriai tartózkodásának megismeréséhez. Kossuth 1849. szeptember 12-én írta azt a nagy nyilvánosságnak szánt vidini levelet, mely műfaját tekintve sokkal inkább memorandum, mint levél. Így fogalmaz: „Szegény szerencsétlen hazánk elesett. Elesett, nem ellenségeink ereje, hanem árulás s alávalóság által. Ó, hogy ezt megértem, s mégsem szabad meghalnom. Görgéit felemeltem a porból, hogy magának

Az emigránsok útvonala Bulgáriában

A Kossuth-emigráció érkezése Sumenbe

Jelenet a magyar emigráció életéből

örök dicsőséget, hazájának szabadságot szerezzen. És ő a hazának gyáván hóhérvá válik.” Kossuth úgy vélte, a szabadságharc bukása Görgein múlt, ezért nevezte őt a haza hóhérvá válik.

A vidini tartózkodás nem tartott sokáig, bár számos kutató úgy véli, közel két hónapot töltöttek ott az emigránsok. Pásztor Imre szerint októberben jelenik meg Hauslab osztrák tábornok Vidinben, és büntetlen hazatérést ígér a közkatonáknak. Kossuth nem szab gátat a hazatérni vágyóknak, így október 21-én körülbelül 3000 fő osztrák hajókon hazaindul a bolgár városból. De ahogyan Pásztor írja: „a szülőföld helyett azonban hamarosan a Habsburg-monarchia különböző tartományainak kaszárnyáiban találták magukat, besorozva ismét az osztrák hadseregbe.” Eközben az osztrák császár folyamatosan nyomást gyakorol a török szultánra, hogy távolítsa el az emigrációt a magyar végekkel szomszédos városból. Ennek hatására a szultán a határvárosból birodalma belsejébe küldi a már megfogatkozott magyar–lengyel csoportot. Először a lengyelek indulnak el Bem tábornok vezetésével a keletebbre fekvő bolgár városba, majd miután Kossuth búcsút mond a Monti gróf vezetésével Szardíniára induló mintegy 250 olasz katonának, ő maga utolsóként vág útnak. A szultán európai tartományainak egyik erősített városát, Sument jelölte ki számukra, a mai Bulgária középkori részén, távol a magyaroktól, osztrákoktól, hogy ne tudjanak az emigránsok olyan akciókat, tárgyalásokat kezdeményezni, amelyek veszélyesek lehetnek az oszmán külpolitikára nézve. Sumen környéke már a római kortól kezdve erődítményekkel volt ellátva, és itt haladt át a legegyszerűsebb út a Dunától Bizánc felé. Petar Szlavinszki is kiemeli, hogy a Török Birodalom határainak védelmében a város igen fontos stratégiai pont volt, így nagy létszámú török helyőrséget helyeztek el benne, ennek következtében a település iparvárossá nőtte ki magát.

Az emigránsok Sumenbe érkezésének időpontja is vitatott; de az biztosnak tűnik, hogy a karácsonyi böjt időszakába esett. Pásztor Imre szerint az elszállásolásuk nemcsak rang szerint történt (tehát a tisztok jobb szállást kaptak), hanem vallás szerint is, hiszen a muzulmán hitre áttérteket a lovassági lakatnyában helyezték el. Sztilyán Csilingirov ezt a vallás alapján történő szeparációt nem említi, azonban megjegyzi, hogy a jelesebb előjárókat bolgár előjárókhoz, a közkatonákat pedig vagy bolgár magánházakhoz, vagy laktanyákhoz szállásolták be. Szlavinszki szerint a nehezen élő, nyomorgó bolgár lakosság számára az érkező „ungurok” a hazájukból menekülni kényszerülő, üldözött sorstársak voltak, ezért úgy fogadták őket, mint rokonaikat.

Kossuth és kísérete
a sumeni házbán

Az emigránsok sumeni jelenléte igencsak felkavarta az ottani bolgárok és törökök életét egyaránt. Rengeteg helyi legenda, anekdota maradt fenn az oda érkező magyarokról, melyeknek lényegi eleme szinte mindig a magyarok példamutató (a török elnyomással nem törődő, a szabadság eszméjét hangoztató, a nyugati divatot használó stb.) magatartása, szabados életvitel. A sumeni bolgárok mindennapjait primitívség jellemezte, edényeik, bútoraik nem haladták meg a legszükségesebbek szintjét. Életüket óvatosan, minél kevesebb feltűnéssel próbálták élni, például a törökök számára tiltott disznóhústól ők is igyekeztek tartózkodni. (Sertéshúst csak nagyon ritkán, s akkor is titokban mértek, a templomuk melletti barátlakban.) A magyarok szabadossága sokszor a törökök vallásos érzéseit sem tisztelő magatartásformáig terjedt. Szinte mindegyik, a sumeni emigrációval kapcsolatos irodalom említi, hogy a disznóhús nyilvános kimérését Kossuthék kezdték el a városban, azzal a megkötéssel, hogy az utcán csak letakarva szabad szállítaniuk.

A magyar emigránsok nyíltan beszéltek hazaszeretetükről, s arról, hogy életüket is készek lennének feláldozni Magyarorszáért. Ilija R. Blaszkov a magyar emigráció bolgárok köré-

Emigráns magyar asszonyok öltözete

ben kifejtett hatásáról is ír. Szerinte az emigránsok védelmezték a bolgárokat a törökök erőszakosságával szemben, sőt a kereskedelem fellendítését is segítették azzal, hogy bolgár árukat is szívesen vásároltak. A helyi ipar létrejöttéhez jó példát adtak, annak fejlődését segítették. A sumeni lakosság európai divat szerint kezdett öltözködni – természetesen lépésről lépésre –, a különböző darabokat fokozatosan, s nem teljes egészében átveve. A bolgár asszonyok és az emigráns feleségek „kézimunka-tudást” cseréltek, a helybeli nők pedig európai mód szerint tanultak szabni, varrni. Általánosságban véve a szórakozási formák, az étkezési szokások, tehát maga az életvitel keveredett, a bolgár lakosok az emigránsoknak köszönhetően kezdtek el „nyitni” a nyugati kultúra felé. Csilingirov kiemeli az emigránsok mind a bolgárokról, mind a törökökre gyakorolt erős hatását a személyes higiéniai kapcsolatban is. Az ottomán lakosság ugyanis a meleg fürdőhöz volt szokva, hideg vízben csak elviselhetetlen hőség idején mosakodott. A magyarok ezzel ellentétben az időjárási viszonyokra való tekintet nélkül fürödtek a patak vizében, gyakorta reggel és este is. Ezenkívül a bálnaszírgyertyák elterjedését is az emigránsokhoz kapcsolják, állítólag azelőtt csak és kizárólag fagygyertyákkal világítottak a sumeni népek. A dohányt is vastag papírba sodorta mind a török, mind a bolgár, így nagy meglepetést okozott számukra a gyári cigaretta és szivar, amit a magyarok szájában láttak – a szájhagyomány szerint – először. A legfontosabb gazdasági kezdeményezés azonban, ami az emigránsokhoz fűződik, a sumeni sörgyár. A mai Bulgária egyik legnépszerűbb söre a Shumensko, mely Sumen városáról kapta a nevét. A sörfőzés tevékenységét nem csak a sumeni lakosság szükséglete, sokkal inkább

Kossuth szobája

az emigránsok igénye hívta életre. Kossuth emberei kezdték el a munkát, a sörfőzéshez szükséges őrölő- és főzőberendezések elkészítését, s egy kis üzemet létesítettek bizonyos Bajko hadzsi házában. Ezeknek az eszközöknek mára már nyoma veszett, ám a szóbeszédben még mindig hallani a magyarok sörfőzési kezdeményezésének történetéről.

Ám nem csak a gazdasági élet vagy az öltözködés területén történtek változások az emigránsoknak köszönhetően. Sokkal jelentősebb az a szellemi fellendülés, amely szintén az 1849-ben érkező „idegenekhez” köthető. A kéziratos újságok és pamfletek készítése, valamint a város zenei-kulturális életének megújulása is magyar kezdeményezésről tanúskodik. A magyar és lengyel tanítók álláshoz jutottak a bolgár iskolákban, s munkájukkal segítették a bolgár iskolaügyet. Sáfrány Mihály zenekart alapított Sumen fiataljainak közreműködésével. A hegedű-, a brácsa-, a nagybőgő- és a fuvolamuzsika gyakori eleme volt az 1849-50-es évekbeli sumeni mindennapoknak. A repertoár polkákából, mazurkákából és csárdásokból állt, de keringőket és négyeseket is játszottak. A szórakozás, valamint az éjszakai élet (zenekarral jártak a fiatalok házról házra, s spontán mulatságokat tartottak) ilyesforma megélénkülését is számontartják a magyarok 19. századi bolgár emigrációjával foglalkozó munkák.

A sumeni sörgyár

Csilingirov a már korábban említett könyvében Rajko Zsinzifovot idézi, aki 1862-ben szatírárt adott ki „*Europaizmus Sumenban*” címmel. Úgy gondolom, ez a versrészlet, melyet Rózsa Endre fordításában olvashatunk, érdekes összszegzése a magyar emigránsok bolgár életvitelre tett hatásának, valamint egyféle képet ad a 19. századi sumenbeli változásokról.

„Jöjj Bulgáriába,
a híres Sumenbe,
menj ki az utcára,
milyen módi járja?
Cilinderes dendit
látsz és bő mantillát,
elegánsan leng itt
mind – s no, nem mezitláb,
de talpas topánban;
hajukon pomádé,
lornyon általában
a szemükön – s ládd-é,
fehér kesztyű vakít,
s arany gomlyukak itt!
Divatzakó tüntet,
divatos pantalló,
suba, szür – letűntek,
s mind, mi múltra valló.
(...)

A sumeni lánynak
francia ruha kell,
ível sok szép, lágy nyak –
mind csupa madmazell.
Röppen a krinolin,
darázsderék – füzve,
karjuk is frivol, im:
könyökükig póre.
Alakjuk, ha feltűnt,
odkolony-felleg ing,
fehér arcuk, keblük
fátyolokkal fedik.
Már nem holmi pletyka,
hogy a francia bál
és a német polka
táncházára talált.
Tágas termeikben
hány gavallér cselleng,
s leányaik itt benn
milyen madmazellek!
Hadd perdüljek táncra!
Így cifrázzák a szót
– madmazell Cvetácska,
nyújtsd ide a kacsód!
Mazurka zeng, édes
és francianégyes...
– Így Bulgáriában
nem vagyunk híjában
sem műveltségnek,
sem a tudományak,
sem a szabadságnak...”

(29–103. sor, Rózsa Endre fordítása)

Kossuth Lajos 1850 februárjában levelet kapott, melyben közölték vele, hogy el kell hagynia Sument. Február 16-án kénytelen volt búcsút mondani társainak, hiszen Kutahyába, Törökország egyik legeldegottabb tartományába kellett áttelepülnie. Ezután Isztambulba ment, 1851-ig élt ott, majd Amerikába, később Angliába, végül Olaszországba emigrált. 1850. július 7-én az oszmán kormány hivatalosan közölte, hogy az emigrációt feloszlottnak tekinti, és mindenki letelepülhet ott, ahol akar. Az 1849-ben Sumenbe emigrált magyarok közül néhányan Bulgáriában maradtak, néhányan Kossuth tanácsát követve Amerikába mentek.

Szent Damján Tábor

Segítséged egy újabb mosolygós arc
a nyári táborunkban!

Számlaszámunk:

10702071-68500926-51100005

Egymás terhét hordozzuk!